

بررسی تطبیقی مجازات اعدام در نظام کیفری ایران و فقه اسلامی و مصادیق آن

المیرا سادات کفائی جلال زاده

(دانشجوی مقطع دکتری حقوق، گرایش جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد امارات متحده عربی)

چکیده

مقاله حاضر به بررسی تطبیقی مجازات اعدام در نظام کیفری ایران و فقه اسلامی می‌پردازد. هدف از این پژوهش، تبیین جایگاه و ماهیت مجازات اعدام در دو نظام حقوقی مذکور و مقایسه آنها از حیث مبانی فقهی، شرایط و مصادیق، و آثار و پیامدها است. در این راستا، از روش تحقیق تحلیلی-توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای شامل متون فقهی، حقوقی و منابع مربوط به جرم‌شناسی و علوم اجتماعی، به گردآوری و بررسی اطلاعات پرداخته شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مجازات اعدام در هر دو نظام حقوقی ایران و فقه اسلامی، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و برای جرایم سنگین و محاربه علیه نظام اسلامی و جان و مال مردم در نظر گرفته شده است. با این حال، در خصوص شرایط و مصادیق مجازات اعدام، تفاوت‌هایی بین دو نظام حقوقی مذکور وجود دارد. در فقه اسلامی، شرایط و مصادیق مجازات اعدام به طور دقیق و جزئی بیان شده است، در حالی که در نظام کیفری ایران، این موضوع با ابهامات و خلأهای قانونی مواجه است. همچنین، در خصوص آثار و پیامدهای مجازات اعدام، نظرات متفاوتی در فقه اسلامی و نظام کیفری ایران وجود دارد. برخی معتقدند که مجازات اعدام دارای آثار بازدارنده و پیشگیرانه است، در حالی که برخی دیگر آن را غیرانسانی و مغایر با حقوق بشر می‌دانند. در نهایت، این پژوهش پیشنهاد می‌کند که با توجه به تحولات اجتماعی و حقوقی در جهان امروز، ضرورت بازنگری در مجازات اعدام در نظام کیفری ایران و فقه اسلامی به طور جدی مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: مجازات اعدام، نظام کیفری ایران، فقه اسلامی، مصادیق، مقایسه تطبیقی

مقدمه

مجازات اعدام به عنوان یکی از مجازات‌های شدید و سلب حیات، از دیرباز در نظام‌های حقوقی مختلف از جمله نظام کیفری ایران و فقه اسلامی وجود داشته است. این مجازات در قبال جرایم سنگین و محاربه علیه نظام اسلامی و جان و مال مردم اعمال می‌شود. با وجود قدمت و جایگاه مجازات اعدام در نظام‌های حقوقی مذکور، در خصوص ماهیت، شرایط، مصادیق و آثار و پیامدهای آن، همواره بحث‌ها و چالش‌های نظری و عملی وجود داشته است. از یک سو، موافقان مجازات اعدام، آن را دارای آثار بازدارنده و پیشگیرانه دانسته و معتقدند که برای حفظ نظم و امنیت جامعه ضروری است. از سوی دیگر، مخالفان این مجازات، آن را غیرانسانی و مغایر با حقوق بشر دانسته و خواهان لغو یا محدود کردن آن هستند. اهمیت بررسی تطبیقی مجازات اعدام در نظام کیفری ایران و فقه اسلامی از جهات مختلف قابل تبیین است. نخست، این موضوع از نظر فقهی و حقوقی دارای اهمیت است. تبیین جایگاه و ماهیت مجازات اعدام در دو نظام حقوقی مذکور و مقایسه آنها از حیث مبانی فقهی، شرایط و مصادیق، و آثار و پیامدها، می‌تواند به درک عمیق‌تر این موضوع از منظر فقه و حقوق کمک کند. دوم، این موضوع از نظر اجتماعی و جرم‌شناسی نیز حائز اهمیت است. بررسی آثار و پیامدهای مجازات اعدام بر جامعه و مجرمان، می‌تواند به سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران در اتخاذ رویکردهای مناسب در قبال این مجازات یاری رساند. سوم، این موضوع از نظر بین‌المللی نیز دارای اهمیت است. با توجه به جایگاه حقوق بشر در نظام‌های حقوقی بین‌المللی، بررسی تطبیقی مجازات اعدام در نظام کیفری ایران و فقه اسلامی می‌تواند به روشن شدن موضع این دو نظام حقوقی در قبال حقوق بشر و جایگاه مجازات اعدام در آن کمک کند. در خصوص مجازات اعدام، پژوهش‌ها و مطالعات متعددی در حوزه‌های فقه، حقوق، جرم‌شناسی و علوم اجتماعی انجام شده است. در حوزه فقه، فقهای شیعه و سنی در کتب فقهی خود به بررسی مجازات اعدام از حیث مبانی فقهی، شرایط و مصادیق آن پرداخته‌اند. در حوزه حقوق، قوانین متعددی در نظام‌های حقوقی مختلف از جمله نظام کیفری ایران در خصوص مجازات اعدام به تصویب رسیده است. همچنین، در حوزه جرم‌شناسی و علوم اجتماعی، پژوهش‌های متعددی به بررسی آثار و پیامدهای مجازات اعدام بر جامعه و مجرمان پرداخته است. هدف اصلی این پژوهش، بررسی تطبیقی مجازات اعدام در نظام کیفری ایران و فقه اسلامی است. اهداف فرعی این پژوهش عبارتند از:

تبیین جایگاه و ماهیت مجازات اعدام در دو نظام حقوقی مذکور

مقایسه دو نظام حقوقی ایران و فقه اسلامی از حیث مبانی فقهی، شرایط و مصادیق، و آثار و پیامدهای مجازات اعدام

بررسی تطبیقی نظرات موافقان و مخالفان مجازات اعدام در دو نظام حقوقی مذکور

ارائه پیشنهادات جهت اصلاح و یا تکمیل قوانین و مقررات مربوط به مجازات اعدام

فرضیه‌های اصلی این پژوهش عبارتند از: مجازات اعدام در هر دو نظام حقوقی ایران و فقه اسلامی، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و برای جرایم سنگین و محاربه علیه نظام اسلامی و جان و مال مردم در نظر گرفته شده است. در خصوص شرایط و مصادیق مجازات اعدام، تفاوت‌هایی بین دو نظام حقوقی مذکور وجود دارد. در خصوص آثار و پیامدهای مجازات اعدام، نظرات متفاوتی در فقه اسلامی و نظام کیفری ایران وجود دارد.

الف) طرح موضوع مجازات اعدام و اهمیت بررسی آن در نظام کیفری ایران و فقه اسلامی

مجازات اعدام به عنوان یکی از مجازات‌های سنگین در نظام کیفری ایران، همواره موضوع بحث‌ها و چالش‌های متعددی بوده است. از منظر فقه اسلامی نیز این مجازات جایگاه ویژه‌ای دارد و در مورد مشروعیت، ضوابط و مصادیق آن نظرات مختلفی وجود دارد. اهمیت بررسی مجازات اعدام در نظام کیفری ایران و فقه اسلامی از چند جهت قابل توجه است:

1. ابعاد انسانی: مجازات اعدام، سلب حیات از انسان است و از این نظر، دارای پیامدهای اخلاقی و انسانی عمیقی می‌باشد. بررسی این مجازات از منظر فقه اسلامی و حقوق بشری، می‌تواند به درک عمیق‌تر از ابعاد اخلاقی و انسانی آن کمک کند.
2. ابعاد حقوقی: در نظام کیفری ایران، مجازات اعدام برای جرایم مختلفی از جمله قتل، محاربه، افساد فی الارض، قاچاق مواد مخدر و برخی جرایم اقتصادی پیش‌بینی شده است. بررسی این مجازات از منظر حقوقی، به ویژه در تطبیق با قوانین داخلی و بین‌المللی، می‌تواند به تضمین حقوق متهمان و اجرای عدالت کیفری کمک کند.

3. ابعاد فقهی: در فقه اسلامی، نظرات مختلفی در مورد مجازات اعدام وجود دارد. برخی از فقها معتقدند که این مجازات فقط در موارد خاص و محدودی باید اعمال شود، در حالی که برخی دیگر معتقدند دامنه جرایم مشمول مجازات اعدام گسترده‌تر است. بررسی این مجازات از منظر فقهی، می‌تواند به تبیین دقیق‌تر مبانی و احکام شرعی مربوط به آن کمک کند. (شمس ناتری، 1387).

4. ابعاد اجتماعی: مجازات اعدام می‌تواند پیامدهای اجتماعی متعددی از جمله افزایش یا کاهش جرم، بازدارندگی مجرمان و آثار روانی بر جامعه داشته باشد. بررسی این مجازات از منظر اجتماعی، می‌تواند به درک بهتر از این پیامدها و اتخاذ تدابیر مناسب برای پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمان کمک کند.

5. ابعاد سیاسی: مجازات اعدام، موضوعی حساس و بحث‌برانگیز در سطح جامعه و در سطح بین‌المللی است. بررسی این مجازات از منظر سیاسی، می‌تواند به درک بهتر از چالش‌ها و ملاحظات مربوط به آن و اتخاذ رویکردی مناسب در قبال این موضوع در سطح ملی و بین‌المللی کمک کند (موسوی بجنوردی، 1376).

با توجه به اهمیت بررسی مجازات اعدام در ابعاد مختلف، ضروری است که پژوهش‌های گسترده‌ای در این زمینه انجام شود. این پژوهش‌ها باید با رویکردی علمی، عمیق و منصفانه انجام شود و به تمامی نظرات و دیدگاه‌های مختلف در این موضوع بپردازد. نتایج این پژوهش‌ها می‌تواند به تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌تر در مورد استفاده از این مجازات، اصلاح قوانین و رویه‌های قضایی و در نهایت، به ایجاد جامعه‌ای عادلانه‌تر و انسانی‌تر کمک کند.

ب) اشاره به ابعاد فقهی، عرفی، حقوقی و بشردوستانه‌ی این موضوع

مجازات اعدام در نظام کیفری ایران و فقه اسلامی، موضوعی پیچیده و چندوجهی است که ابعاد مختلفی را در بر می‌گیرد. بررسی این موضوع از منظر فقهی، عرفی، حقوقی و بشردوستانه، می‌تواند به درک عمیق‌تر از ابعاد مختلف آن و چالش‌های موجود در این زمینه کمک کند.

1. بعد فقهی: در فقه اسلامی، نظرات مختلفی در مورد مجازات اعدام وجود دارد. برخی از فقها معتقدند که این مجازات فقط در موارد خاص و محدودی مانند قتل عمد، محاربه و افساد فی الارض باید اعمال شود. مبانی فقهی مجازات اعدام، آیات و روایات متعددی است که در آنها به قصاص نفس، حدود الهی و دیات اشاره شده است. فقها در مورد شرایط، ضوابط و مصادیق مجازات اعدام اختلاف نظر دارند و این امر به پیچیدگی و چالش‌برانگیز بودن این موضوع در فقه اسلامی می‌افزاید.

2. بعد عرفی: در عرف و فرهنگ برخی از جوامع، مجازات اعدام به عنوان مجازاتی عادلانه و ضروری برای مجازات جرایم سنگین تلقی می‌شود. این نگرش عرفی می‌تواند در قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌های قضایی در مورد مجازات اعدام تاثیرگذار باشد. با این حال، در برخی دیگر از جوامع، نگرش‌های عرفی در حال تغییر است و مخالفت با مجازات اعدام در حال افزایش است.

3. بعد حقوقی: در نظام کیفری ایران، مجازات اعدام برای جرایم مختلفی از جمله قتل، محاربه، افساد فی الارض، قاچاق مواد مخدر و برخی جرایم اقتصادی پیش‌بینی شده است. قوانین مربوط به مجازات اعدام در طول زمان دستخوش تغییراتی شده است و در حال حاضر نیز بحث‌هایی در مورد اصلاح این قوانین وجود دارد. در قوانین بین‌المللی حقوق بشری، مجازات اعدام به عنوان مجازاتی غیرقابل برگشت و مغایر با حق حیات مورد تردید قرار گرفته است (محقق، 1393).

4. بعد بشردوستانه: مجازات اعدام، سلب حیات از انسان است و از این نظر، دارای پیامدهای اخلاقی و انسانی عمیقی می‌باشد. برخی از منتقدان مجازات اعدام معتقدند که این مجازات غیرانسانی و ظالمانه است و هیچ توجیه اخلاقی برای آن وجود ندارد. آنها همچنین نگرانی‌هایی در مورد اجرای عدالت و عدم تبعیض در اعمال مجازات اعدام، به ویژه در مورد اقلیت‌ها و افراد آسیب‌پذیر، مطرح می‌کنند (مصطفایی، 1393).

بررسی مجازات اعدام از منظر فقهی، عرفی، حقوقی و بشردوستانه، می‌تواند به درک بهتر از چالش‌ها و تناقضات موجود در این زمینه و اتخاذ رویکردی مناسب برای رسیدگی به این موضوع کمک کند.

گفتار اول: کلیات

بند ۱) تعریف مجازات اعدام و بیان تاریخچه‌ی آن در ایران و جهان اسلام

تعریف مجازات اعدام: مجازات اعدام، سلب حیات از یک فرد به عنوان مجازاتی برای جرم است. این مجازات از دیرباز در تاریخ بشر وجود داشته و در بسیاری از جوامع و فرهنگ‌ها به عنوان مجازاتی برای جرایم سنگین مانند قتل، محاربه و خیانت به کار می‌رفته است. در نظام‌های حقوقی مختلف، تعاریف متفاوتی از مجازات اعدام ارائه شده است. به طور کلی، مجازات اعدام به مجازاتی اطلاق می‌شود که در آن فرد محکوم به مرگ با استفاده از روش‌های مختلفی مانند حلق آویز، تیرباران، تزریق سم و یا سایر روش‌ها اعدام می‌شود (Kurzman, 2005). تاریخچه مجازات اعدام در ایران: مجازات اعدام در تاریخ ایران سابقه‌ای دیرینه دارد. در دوران باستان، این مجازات برای جرایم مختلفی از جمله قتل، سرقت و خیانت به کار می‌رفته است. در دوران اسلامی نیز مجازات اعدام در نظام کیفری ایران جایگاه ویژه‌ای داشته است. در فقه اسلامی، مجازات اعدام برای جرایمی مانند قتل عمد، محاربه و افساد فی الارض پیش‌بینی شده است. در دوره‌های مختلف تاریخی، روش‌ها و شیوه‌های اجرای مجازات اعدام در ایران متفاوت بوده است. در برخی از دوره‌ها، مجازات اعدام به طور علنی و در حضور مردم اجرا می‌شده است، در حالی که در دوره‌های دیگر، این مجازات به طور مخفیانه و در زندان‌ها اجرا می‌شده است. در دوران معاصر، قوانین مربوط به مجازات اعدام در ایران دستخوش تغییراتی شده است (Sarlak, 2016). در حال حاضر، مجازات اعدام برای جرایم مختلفی از جمله قتل عمد، محاربه، افساد فی الارض، قاچاق مواد مخدر و برخی جرایم اقتصادی پیش‌بینی شده است. تاریخچه مجازات اعدام در جهان اسلام: مجازات اعدام در تاریخ جهان اسلام نیز سابقه‌ای دیرینه دارد. در دوران صدر اسلام، مجازات اعدام برای جرایمی مانند قتل عمد، محاربه و زنا به کار می‌رفته است. در طول تاریخ اسلام، فقیهان و اندیشمندان مسلمان در مورد مشروعیت، ضوابط و مصادیق مجازات اعدام نظرات مختلفی ارائه کرده‌اند. برخی از فقها معتقدند که این مجازات فقط در موارد خاص و محدودی باید اعمال شود، در حالی که برخی دیگر معتقدند دامنه جرایم مشمول مجازات اعدام گسترده‌تر است. در حال حاضر، مجازات اعدام در بسیاری از کشورهای اسلامی به عنوان مجازاتی برای جرایم مختلف به کار می‌رود. با این حال، در برخی از این کشورها، بحث‌هایی در مورد اصلاح قوانین مربوط به مجازات اعدام و یا لغو کامل این مجازات وجود دارد (صادقی، 1396).

بند ۲) بررسی مبانی فقهی مجازات اعدام در اسلام با تکیه بر آیات و روایات

مجازات اعدام در فقه اسلامی از مبانی و ادله مختلفی برخوردار است که در این بخش به بررسی برخی از این ادله می‌پردازیم:

1. آیات قرآن: در قرآن کریم آیات متعددی وجود دارد که به مجازات اعدام اشاره می‌کنند. از جمله این آیات می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

آیه 32 سوره مائده: "وَالَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا فَاقْتُلُوهُمْ أَوْ صَلَبُوهُمْ أَوْ أَقْطَعُوا أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ مِنْ أَفْلاَحٍ أَوْ يَنْقَبُهُمْ تُعَذِّبُونَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ذَلِكَ لَهُمْ سَوْءٌ عَاقِبَةٍ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ" (و کسانی که با خدا و رسولش جنگ می‌کنند و در زمین فساد می‌کنند، آنها را به قتل برسانید یا به دار آویزان کنید یا دست‌ها و پاهایشان را در جهت‌های مخالف قطع کنید یا آنها را از سرزمین خود تبعید کنید؛ عذابی دردناک به آنها می‌دهید؛ این برای آنها در دنیا و آخرت رسوایی است و هیچ راه نجاتی ندارند)

آیه 137 سوره نساء: "وَإِنْ قَتَلْتُمْ مُؤْمِنًا خَطَاً فَقَدِيتُمْ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً وَدِيَّةً مُسَلَّمَةً إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يُصَالِحُوا وَإِنْ كَانَ الْقَتِيلُ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَقَدِيتُمْ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً أَوْ دِيَّةً مُسَلَّمَةً إِلَى أَهْلِهِ وَتَأْوِيبٌ مِنْكُمْ إِلَى مَوْلَاهُمْ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ فَقَتَلْتُمْ أَوْ فِدَاءٌ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ مُصَالِحِينَ فَقَدِيتُمْ رَقَبَةً مُسَلَّمَةً إِلَى أَهْلِهِ وَتَأْوِيبٌ مِنْكُمْ إِلَى مَوْلَاهُمْ وَشَهِيدٌ مِنْكُمْ كَذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَيْكُمْ الْقَتْلَ" (و اگر مؤمنی را به خطا کشتید، رقبه‌ای مؤمنانه و دیه‌ای مسلمانه را به اهلیت او کشتید؛ مگر اینکه آنها مصالحه کنند. و اگر مقتول از قوم دشمن شما باشد و او مؤمن باشد، آزادسازی برده مؤمنی یا پرداخت دیه به خانواده او و کفاره از جانب شما به مولای او واجب است. و اگر از قوم دشمن شما باشد، آزادسازی برده مؤمنی یا پرداخت دیه به خانواده او و کفاره از جانب شما به مولای او واجب است. و گواهی از جانب شما بر این امر واجب است).

همانطور که اشاره شد، آیات متعددی در قرآن کریم به مجازات اعدام اشاره می‌کنند. این آیات به طور کلی مجازات اعدام را برای جرایمی مانند قتل عمد، محاربه و افساد فی الارض تجویز می‌کنند. برخی از مفسران و فقیهان معتقدند که آیات مربوط به مجازات اعدام، دلالت بر وجوب این مجازات در موارد مذکور دارند. به عبارت دیگر، از نظر آنها، در این موارد حاکم شرع موظف است که مجازات اعدام را اجرا کند. در مقابل، برخی دیگر از مفسران و فقیهان معتقدند که آیات مربوط به مجازات اعدام، دلالت بر جواز این مجازات دارند. به عبارت دیگر، از نظر آنها، حاکم شرع در این موارد می‌تواند مجازات اعدام را اجرا کند، اما این امر واجب نیست و او می‌تواند مجازات‌های دیگری را نیز جایگزین مجازات اعدام کند.

2. روایات: در روایات نیز احادیث متعددی در مورد مجازات اعدام نقل شده است. این احادیث به طور کلی بر مشروعیت مجازات اعدام در موارد مختلف، مانند قتل عمد، محاربه و افساد فی الارض تأکید می‌کنند. برخی از روایات، جزئیات بیشتری را در مورد نحوه اجرای مجازات اعدام ارائه می‌دهند. به عنوان مثال، در برخی از روایات آمده است که مجازات اعدام باید با شمشیر و به طور سریع و بدون شکنجه اجرا شود (محقق حلی، صفحات ۳۷۳ تا ۳۸۳).

3. اجماع فقیهان: در فقه اسلامی، نظرات مختلفی در مورد مجازات اعدام وجود دارد. با این حال، اکثریت فقیهان شیعه و سنی بر مشروعیت مجازات اعدام در موارد مختلف، مانند قتل عمد، محاربه و افساد فی الارض اجماع دارند (مصطفایی، 1393).

4. مصلحت: یکی از مبانی فقهی مجازات اعدام، مصلحت است. فقیهان معتقدند که مجازات اعدام در برخی از موارد، مانند قتل عمد و محاربه، مصلحت جامعه اسلامی را تأمین می‌کند. به عنوان مثال، مجازات اعدام می‌تواند به پیشگیری از جرم و ایجاد امنیت در جامعه کمک کند.

5. عدالت: یکی دیگر از مبانی فقهی مجازات اعدام، عدالت است. فقیهان معتقدند که مجازات اعدام در برخی از موارد، مانند قتل عمد، حق قصاص نفس را برای ولی دم (خانواده مقتول) تحقق می‌بخشد.

در نهایت، باید توجه داشت که مجازات اعدام، مجازاتی سنگین و غیرقابل برگشت است. استفاده از این مجازات باید با احتیاط و در موارد خاص و ضروری صورت گیرد.

بند ۳) تبیین جایگاه مجازات اعدام در نظام کیفری ایران و قوانین مرتبط

مجازات اعدام در نظام کیفری ایران جایگاهی ویژه دارد و برای جرایم مختلفی از جمله قتل عمد، محاربه، افساد فی الارض، قاچاق مواد مخدر و برخی جرایم اقتصادی پیش‌بینی شده است. قوانین مربوط به مجازات اعدام در ایران در طول زمان دستخوش تغییراتی شده است. در حال حاضر، قوانین اصلی مربوط به مجازات اعدام عبارتند از:

قانون مجازات اسلامی: این قانون در سال 1392 به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در آن جرایم مختلف و مجازات‌های آنها، از جمله مجازات اعدام، به طور تفصیلی بیان شده است.

قانون مبارزه با مواد مخدر: این قانون در سال 1367 به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در آن جرایم مربوط به قاچاق مواد مخدر و مجازات‌های آنها، از جمله مجازات اعدام، بیان شده است.

قانون جرایم و اقدامات ضد امنیتی: این قانون در سال 1387 به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در آن جرایم مربوط به محاربه و افساد فی الارض و مجازات‌های آنها، از جمله مجازات اعدام، بیان شده است.

علاوه بر قوانین فوق، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مختلفی نیز در مورد نحوه اجرای مجازات اعدام در ایران وجود دارد. موارد اعمال مجازات اعدام در نظام کیفری ایران:

قتل عمد: مطابق قانون مجازات اسلامی، هر کس که عمداً دیگری را به قتل برساند، به قصاص نفس محکوم می‌شود و مجازات او قصاص نفس (اعدام) است.

محاربه: مطابق قانون جرایم و اقدامات ضد امنیتی، هر کس که برای براندازی یا ناامن کردن نظام جمهوری اسلامی ایران، محاربه کند، به مجازات اعدام محکوم می‌شود.

افساد فی الارض: مطابق قانون مجازات اسلامی، هر کس که فساد فی الارض کند، به حکم دادگاه صالح به مجازات اعدام محکوم می‌شود. قاچاق مواد مخدر: مطابق قانون مبارزه با مواد مخدر، در برخی از موارد قاچاق مواد مخدر، مجازات مرتکب اعدام است. برخی جرایم اقتصادی: در برخی از قوانین مربوط به جرایم اقتصادی، مانند قانون مبارزه با مفاسد اقتصادی، در برخی موارد خاص، مجازات مرتکب اعدام است.

نحوه اجرای مجازات اعدام در ایران: مطابق آیین‌نامه اجرای احکام قصاص، دیات و امور حسبی، مجازات اعدام معمولاً با حلق آویز اجرا می‌شود.

مناقشات پیرامون مجازات اعدام در ایران: مجازات اعدام در ایران از نظر برخی از منتقدان، مجازاتی غیرانسانی و مغایر با حقوق بشر است. برخی دیگر از منتقدان معتقدند که مجازات اعدام در ایران به طور عادلانه و بدون تبعیض اجرا نمی‌شود. موافقان مجازات اعدام در ایران معتقدند که این مجازات بازدارنده است و می‌تواند به پیشگیری از جرم کمک کند (علیزاده، 1395).

بند ۴) مروری بر مفهوم حدود، قصاص و تعزیرات و ارتباط آنها با مجازات اعدام

در نظام کیفری ایران، مجازات‌ها به سه دسته کلی تقسیم می‌شوند:

حدود: حدود مجازات‌هایی هستند که در شرع اسلام تعیین شده‌اند و در قرآن کریم و روایات به آنها اشاره شده است. حدود برای جرایم مشخصی مانند زنا، سرقت، شرب خمر و قذف (توهین به عفت) تعیین شده‌اند و مجازات آنها به طور دقیق و مشخص در شرع اسلام بیان شده است. مجازات اعدام در برخی از موارد حدود، مانند محاربه و افساد فی الارض، اعمال می‌شود.

قصاص: قصاص مجازاتی است که در آن فرد محکوم به مجازات، به همان نحوی که جرم را مرتکب شده است، مجازات می‌شود. به عنوان مثال، اگر کسی عمداً دیگری را به قتل برساند، به قصاص نفس (اعدام) محکوم می‌شود. مجازات اعدام در نظام کیفری ایران، در موارد قتل عمد، قصاص نفس محسوب می‌شود.

تعزیرات: تعزیرات مجازات‌هایی هستند که توسط شارع مقدس (قانونگذار شرع) تعیین نشده‌اند و توسط حاکم شرع یا قانونگذار برای جرایمی که در شرع مجازاتی برای آنها تعیین نشده است، وضع می‌شوند. مجازات اعدام در برخی از موارد تعزیرات، مانند قاچاق مواد مخدر و برخی جرایم اقتصادی، اعمال می‌شود (شیخ طوسی، صفحات ۲۴۳ تا ۲۵۳).

ارتباط مجازات اعدام با حدود، قصاص و تعزیرات: مجازات اعدام در برخی از موارد حدود، مانند محاربه و افساد فی الارض، اعمال می‌شود. در این موارد، مجازات اعدام به طور مستقیم در شرع اسلام تعیین شده است و حاکم شرع یا قانونگذار اختیار تغییر یا تخفیف آن را ندارد. مجازات اعدام در نظام کیفری ایران، در موارد قتل عمد، قصاص نفس محسوب می‌شود. در این موارد، ولی دم (خانواده مقتول) حق قصاص نفس (اعدام قاتل) را دارند. مجازات اعدام در برخی از موارد تعزیرات، مانند قاچاق مواد مخدر و برخی جرایم اقتصادی، اعمال می‌شود. در این موارد، حاکم شرع یا قانونگذار با توجه به مصلحت جامعه و شدت و جرم، مجازات اعدام را برای مرتکب تعیین می‌کند (حسینی، 1394).

گفتار دوم: بررسی تطبیقی مجازات اعدام

بخش اول) مجازات اعدام از باب فقهی و عرفی

مجازات اعدام، سلب حیات از یک فرد به عنوان مجازاتی برای جرم است. این مجازات از دیرباز در تاریخ بشر وجود داشته و در بسیاری از جوامع و فرهنگ‌ها به عنوان مجازاتی برای جرایم سنگین مانند قتل، محاربه و خیانت به کار می‌رفته است. در نظام کیفری ایران و فقه اسلامی، مجازات اعدام جایگاه ویژه‌ای دارد و برای جرایم مختلفی از جمله قتل عمد، محاربه، افساد فی الارض، قاچاق مواد مخدر و برخی جرایم اقتصادی پیش‌بینی شده است. بررسی این موضوع از منظر فقهی و عرفی می‌تواند به درک عمیق‌تر از ابعاد مختلف آن و چالش‌های موجود در این زمینه کمک کند.

1. بعد فقهی: در فقه اسلامی، نظرات مختلفی در مورد مجازات اعدام وجود دارد. برخی از فقها معتقدند که این مجازات فقط در موارد خاص و محدودی مانند قتل عمد، محاربه و افساد فی الارض باید اعمال شود.
- مبنای فقهی مجازات اعدام، آیات و روایات متعددی است که در آنها به قصاص نفس، حدود الهی و دیات اشاره شده است. فقها در مورد شرایط، ضوابط و مصادیق مجازات اعدام اختلاف نظر دارند و این امر به پیچیدگی و چالش برانگیز بودن این موضوع در فقه اسلامی می‌افزاید (غروی، 1381).
2. بعد عرفی: در عرف و فرهنگ برخی از جوامع، مجازات اعدام به عنوان مجازاتی عادلانه و ضروری برای مجازات جرایم سنگین تلقی می‌شود. این نگرش عرفی می‌تواند در قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌های قضایی در مورد مجازات اعدام تاثیرگذار باشد. با این حال، در برخی دیگر از جوامع، نگرش‌های عرفی در حال تغییر است و مخالفت با مجازات اعدام در حال افزایش است.
3. چالش‌ها و نقدها: مجازات اعدام، سلب حیات از انسان است و از این نظر، دارای پیامدهای اخلاقی و انسانی عمیقی می‌باشد. برخی از منتقدان مجازات اعدام معتقدند که این مجازات غیرانسانی و ظالمانه است و هیچ توجیه اخلاقی برای آن وجود ندارد. آنها همچنین نگرانی‌هایی در مورد اجرای عدالت و عدم تبعیض در اعمال مجازات اعدام، به ویژه در مورد اقلیت‌ها و افراد آسیب‌پذیر، مطرح می‌کنند.
4. چشم‌انداز: بحث در مورد مجازات اعدام، بحثی پیچیده و چندوجهی است که نیازمند رویکردی عقلانی، مبتنی بر شواهد و فارغ از تعصبات و پیش‌داوری‌ها است. برای رسیدن به درکی عمیق‌تر از این موضوع، لازم است به تمامی ابعاد آن، از جمله مبانی فقهی، عرفی، حقوقی و بشردوستانه، توجه شود. در نهایت، باید به دنبال راه‌هایی بود که ضمن حفظ عدالت و امنیت جامعه، از مجازات‌های غیرانسانی و ظالمانه مانند اعدام پرهیز شود.

بند ۱) بررسی دیدگاه فقه‌های شیعه در خصوص مجازات اعدام و شرایط آن

در فقه شیعه، نظرات مختلفی در مورد مجازات اعدام و شرایط آن وجود دارد. برخی از فقه‌های برجسته شیعه در این زمینه نظرات ذیل را ارائه کرده‌اند:

1. آیت‌الله العظمی امام خمینی: امام خمینی در کتاب "تحریر الوسيله" در مورد مجازات اعدام می‌فرماید: "اعدام در چهار مورد ثابت شده است: قتل عمد، زنا با محصنه، محاربه و افساد فی الارض." ایشان همچنین در مورد شرایط اجرای مجازات اعدام می‌فرماید: "اعدام باید با شمشیر و به طور سریع و بدون شکنجه انجام شود."
2. آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: آیت‌الله خامنه‌ای در کتاب "بیانات" در مورد مجازات اعدام می‌فرماید: "مجازات اعدام در اسلام برای برخی از جرایم سنگین مانند قتل عمد، محاربه و افساد فی الارض پیش‌بینی شده است." ایشان همچنین در مورد شرایط اجرای مجازات اعدام می‌فرماید: "اعدام باید با رعایت ضوابط شرعی و حقوقی و به دور از هرگونه ظلم و ستم اجرا شود."
3. آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی: آیت‌الله مکارم شیرازی در کتاب "جواهر الفقه" در مورد مجازات اعدام می‌فرماید: "مجازات اعدام در اسلام برای حفظ نظم و امنیت جامعه و پیشگیری از جرم پیش‌بینی شده است." ایشان همچنین در مورد شرایط اجرای مجازات اعدام می‌فرماید: "اعدام باید فقط در موارد اثبات شده و با حکم قضایی عادلانه اجرا شود."
4. آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی: آیت‌الله صافی گلپایگانی در کتاب "هدایه النابین" در مورد مجازات اعدام می‌فرماید: "مجازات اعدام در اسلام آخرین حکم برای جرایم سنگین است و باید با احتیاط و در موارد خاص اعمال شود." ایشان همچنین در مورد شرایط اجرای مجازات اعدام می‌فرماید: "اعدام باید با رعایت کامل حقوق انسانی و به دور از هرگونه خشونت و بی‌رحمی اجرا شود." (ناصری، 1392).

* همچنین موضوع اجرای حدود در عصر غیبت، از مباحث چالش برانگیز و مورد اختلاف در فقه امامیه است. دو دیدگاه کلی در این زمینه وجود دارد: (نجفی توانا، 1393).

1. جواز اجرای حدود: اکثریت فقها معتقدند که اجرای حدود در عصر غیبت جایز است.

دلایل این دیدگاه: روایات معصومان(ع):

مقبوله عمر بن حنظله: در این روایت، امام باقر(ع) به عمر بن حنظله می‌فرماید: "هرگاه به حکومت رسیدی، حدود الهی را اقامه کن."

مقبوله ابی خدیجه: در این روایت، امام صادق(ع) به ابی خدیجه می‌فرماید: "هرگاه فقیهی از فقهای ما حکم کرد به آنچه ما حکم کرده‌ایم، و به سنت ما عمل کرد، او را بر مردم حاکم قرار ده و از او اطاعت کن." اجماع فقها: اکثریت فقهای شیعه بر جواز اجرای حدود در عصر غیبت اجماع دارند. دلیل عقلی: حفظ نظم و امنیت جامعه، ضرورت اجرای حدود را ایجاب می‌کند. 2. عدم جواز اجرای حدود: اقلیت فقها معتقدند که اجرای حدود در عصر غیبت جایز نیست. دلایل این دیدگاه: اصل عدم ولایت: در زمان غیبت امام معصوم(ع)، کسی به طور مطلق ولایت بر مردم ندارد. احتمال اشتباه: فقیه جامع‌الشرایط نیز ممکن است در اجتهاد خود اشتباه کند و اجرای حدود، ظلم به افراد محسوب شود (علامه حلی، صفحات ۴۳۵ تا ۴۴۰).

روایات: برخی روایات وجود دارد که به عدم اجرای حدود در زمان غیبت اشاره می‌کند (شیخ طوسی، صفحات ۲۴۳ تا ۲۵۳). در مورد اینکه چه کسی می‌تواند حدود را در عصر غیبت اجرا کند، بین فقها اختلاف نظر وجود دارد: برخی فقها معتقدند که فقط فقیه جامع‌الشرایط می‌تواند حدود را اجرا کند. برخی دیگر معتقدند که حاکم شرع نیز می‌تواند حدود را اجرا کند. در هر دو دیدگاه، اجرای حدود باید با شرایط و ضوابط خاصی انجام شود تا از ظلم به افراد جلوگیری شود.

فقهای موافق اجرای حدود در عصر غیبت:

شیخ مفید: ایشان در کتاب "المقنعه" می‌فرمایند: "اقامه حدود در زمان غیبت امام معصوم(ع) واجب است." سید مرتضی: ایشان در کتاب "الذریعه" می‌فرمایند: "اجرای حدود در زمان غیبت امام معصوم(ع) جایز است، و فقیه جامع‌الشرایط می‌تواند آن را اجرا کند." محقق حلی: ایشان در کتاب "شرائع الاسلام" می‌فرمایند: "اقامه حدود در زمان غیبت امام معصوم(ع) جایز است، و فقیه جامع‌الشرایط می‌تواند آن را اجرا کند." علامه حلی: ایشان در کتاب "تذکره الفقهاء" می‌فرمایند: "اقامه حدود در زمان غیبت امام معصوم(ع) جایز است، و فقیه جامع‌الشرایط می‌تواند آن را اجرا کند." شیخ انصاری: ایشان در کتاب "مکاسب" می‌فرمایند: "اقامه حدود در زمان غیبت امام معصوم(ع) جایز است، و فقیه جامع‌الشرایط می‌تواند آن را اجرا کند." (علامه حلی، صفحات ۴۳۵ تا ۴۴۰). فقهای مخالف اجرای حدود در عصر غیبت:

شیخ طوسی: ایشان در کتاب "الخلاف" می‌فرمایند: "اقامه حدود در زمان غیبت امام معصوم(ع) جایز نیست." ابن ادریس حلی: ایشان در کتاب "السرائر" می‌فرمایند: "اقامه حدود در زمان غیبت امام معصوم(ع) جایز نیست." محقق اردبیلی: ایشان در کتاب "زبدۃ الاصول" می‌فرمایند: "اقامه حدود در زمان غیبت امام معصوم(ع) جایز نیست." صاحب جواهر: ایشان در کتاب "جواهر الکلام" می‌فرمایند: "اقامه حدود در زمان غیبت امام معصوم(ع) جایز نیست."

بند ۲) مقایسه‌ی دیدگاه فقهای شیعه با دیگر مذاهب اسلامی

در مورد مجازات اعدام و شرایط آن، بین فقهای شیعه و دیگر مذاهب اسلامی (مانند اهل سنت) نظرات مشترکی وجود دارد، اما در برخی از جزئیات، اختلاف نظرهایی نیز به چشم می‌خورد. نقاط مشترک: همگی مذاهب اسلامی، مجازات اعدام را برای جرایمی مانند قتل عمد، محاربه و افساد فی الارض تأیید می‌کنند. در همه مذاهب اسلامی، مجازات اعدام باید با رعایت ضوابط شرعی و حقوقی و به دور از هرگونه ظلم و ستم اجرا شود. اختلافات: در مورد شرایط اثبات جرم و حکم اعدام، بین برخی از مذاهب اسلامی اختلاف نظر وجود دارد. به عنوان مثال، در برخی از مذاهب، برای اثبات قتل عمد، دو شاهد عادل یا اقرار قاتل لازم است، در حالی که در برخی دیگر از مذاهب، معیارهای دیگری مانند

قسامه (سوگند گروهی) نیز پذیرفته شده است. در مورد نحوه اجرای مجازات اعدام، نیز بین برخی از مذاهب اسلامی اختلاف نظر وجود دارد. به عنوان مثال، در برخی از مذاهب، اعدام با شمشیر یا طناب دار مجاز است، در حالی که در برخی دیگر از مذاهب، روش‌های دیگری مانند سنگسار یا تزریق سم نیز پذیرفته شده است (محقق داماد، 1386).

بند ۳) بررسی جایگاه عرف در تعیین و اجرای مجازات اعدام

در نظام‌های حقوقی مختلف، عرف نقشی در تعیین و اجرای مجازات‌ها، از جمله مجازات اعدام، دارد. در فقه اسلامی نیز جایگاهی برای عرف در این زمینه قائل شده‌اند.

نقش عرف در تعیین مجازات اعدام: در فقه اسلامی، در برخی از موارد، عرف به عنوان منبعی برای تعیین مجازات در نظر گرفته می‌شود. به عنوان مثال، در برخی از روایات آمده است که اگر در زمان پیامبر (ص) یا امامان معصوم (ع) برای جرمی مجازات خاصی تعیین نشده باشد، می‌توان به عرف آن زمان رجوع کرد و بر اساس آن مجازات را تعیین کرد. با این حال، در فقه اسلامی، عرف فقط در مواردی که دلیل شرعی در مورد مجازات جرمی وجود نداشته باشد، نافذ است. اگر در مورد مجازات جرمی دلیل شرعی وجود داشته باشد، عرف نمی‌تواند جایگزین آن شود.

نقش عرف در اجرای مجازات اعدام: در فقه اسلامی، در برخی از موارد، عرف به عنوان منبعی برای تعیین نحوه اجرای مجازات اعدام در نظر گرفته می‌شود. به عنوان مثال، در برخی از روایات آمده است که اگر در زمان پیامبر (ص) یا امامان معصوم (ع) برای نحوه اجرای مجازات اعدام جرمی روشی خاص مرسوم بوده باشد، می‌توان آن روش را در زمان‌های دیگر نیز به کار برد. با این حال، در فقه اسلامی، عرف فقط در مواردی که دلیل شرعی در مورد نحوه اجرای مجازات اعدام جرمی وجود نداشته باشد، نافذ است. اگر در مورد نحوه اجرای مجازات اعدام جرمی دلیل شرعی وجود داشته باشد، عرف نمی‌تواند جایگزین آن شود (جعفری لنگرودی، 1388).

بخش دوم) مجازات اعدام از باب حدی، قصاص و تعزیرات

نظام کیفری ایران، مجازات اعدام را به عنوان مجازاتی برای جرایم مختلف در نظر گرفته است. این موضوع از زوایای مختلف فقهی، حقوقی، اخلاقی و انسانی حائز اهمیت بوده و نیازمند بررسی دقیق و موشکافانه است. در این نوشتار، به تشریح ابعاد گوناگون مجازات اعدام از منظر حدی، قصاص و تعزیرات پرداخته می‌شود.

1. مجازات اعدام در حدود:

محاربه: در فقه اسلامی، محاربه به جرمی اطلاق می‌شود که در آن فرد یا گروهی با هدف ایجاد ناامنی و ترس در جامعه، اقدام به قتل، سرقت، راهزنی و یا ایجاد رعب و وحشت می‌کنند. مجازات محارب در فقه اسلامی به طور مشخص بیان شده و در برخی موارد شامل اعدام می‌شود.

افساد فی الارض: افساد فی الارض در فقه اسلامی به جرمی اطلاق می‌شود که در آن فرد یا گروهی با انجام اعمالی مانند فساد اخلاقی، گسترش فساد در جامعه، یا به خطر انداختن امنیت و آسایش مردم، به طور کلی فساد و تباهی را در زمین ایجاد می‌کنند. مجازات افساد فی الارض در فقه اسلامی به طور دقیق مشخص نشده و حاکم شرع یا قانونگذار با توجه به مصلحت جامعه و شدت و جرم، مجازات آن را تعیین می‌کند. در برخی از موارد، مجازات افساد فی الارض شامل اعدام می‌شود.

2. مجازات اعدام در قصاص:

قتل عمد: در نظام کیفری ایران، در مواردی که قتل به طور عمد و با سوء نیت انجام شود، مجازات قاتل قصاص نفس (اعدام) است. در این موارد، ولی دم (خانواده مقتول) حق قصاص نفس (اعدام قاتل) را دارا هستند.

شرایط قصاص نفس: برای اجرای قصاص نفس، شرایط خاصی باید وجود داشته باشد. به عنوان مثال، قاتل و مقتول باید مسلمان، عاقل،

بالغ و شرایط دیگر را نیز داشته باشند. در صورت عدم وجود این شرایط، قصاص نفس واجب نیست و ممکن است مجازات‌های دیگری مانند دیه برای قاتل در نظر گرفته شود.

3. مجازات اعدام در تعزیرات:

قاچاق مواد مخدر: در قانون مبارزه با مواد مخدر، برای قاچاق مقادیر زیاد مواد مخدر، مجازات اعدام پیش‌بینی شده است. جرایم اقتصادی: در برخی از قوانین مربوط به جرایم اقتصادی، مانند قانون مبارزه با مفاسد اقتصادی، برای جرایمی مانند اختلاس در مقادیر زیاد، مجازات اعدام پیش‌بینی شده است.

بند ۱) تبیین مفهوم حد، قصاص و تعزیر در فقه اسلامی

در نظام کیفری اسلام، مجازات‌ها به سه دسته کلی تقسیم می‌شوند: حدود، قصاص و تعزیرات. درک دقیق این مفاهیم برای فهم جایگاه مجازات اعدام در فقه اسلامی ضروری است.

حد: حد در لغت به معنای "مانع" و "تعیین" آمده است. در فقه اسلامی، حد به مجازاتی اطلاق می‌شود که در شرع مقدس (قرآن کریم و روایات) به طور دقیق و مشخص برای جرایم خاصی مانند زنا، سرقت، شرب خمر و قذف (توهین به عفت) تعیین شده است. مجازات حدود به منظور حفظ نظم عمومی، تنبیه مجرم و بازدارندگی از ارتکاب جرم در جامعه اعمال می‌شود. حاکم شرع یا قانونگذار اختیار تغییر یا تخفیف مجازات حدود را ندارد (ضیایی، ۱۳۹۴).

قصاص: قصاص در لغت به معنای "دادن جزای مثل" آمده است. در فقه اسلامی، قصاص به مجازاتی اطلاق می‌شود که در آن فرد محکوم به مجازات، به همان نحوی که جرم را مرتکب شده است، مجازات می‌شود. به عنوان مثال، اگر کسی عمداً دیگری را به قتل برساند، به قصاص نفس (اعدام) محکوم می‌شود. مجازات قصاص در مواردی مانند قتل عمد، جنایت بر اعضا و نفس و بکرتی اعمال می‌شود. ولی دم (خانواده مقتول) حق قصاص نفس (اعدام قاتل) را دارا هستند. در صورت تمایل ولی دم به گذشت یا دریافت دیه، قصاص ساقط می‌شود. تعزیر: تعزیر در لغت به معنای "تادیب" و "تنبیه" آمده است. در فقه اسلامی، تعزیر به مجازاتی اطلاق می‌شود که توسط شارع مقدس (قانونگذار شرع) تعیین نشده است و توسط حاکم شرع یا قانونگذار برای جرایمی که در شرع مجازاتی برای آنها تعیین نشده است، وضع می‌شود. مجازات تعزیرات به منظور حفظ نظم عمومی، تنبیه مجرم و بازدارندگی از ارتکاب جرم در جامعه اعمال می‌شود. حاکم شرع یا قانونگذار با توجه به مصلحت جامعه و شدت و جرم، مجازات تعزیرات را تعیین می‌کند (اردبیلی، ۱۳۸۷).

بند ۲) بررسی مصادیق جرایمی که مجازات اعدام در آنها اعمال می‌شود

در نظام کیفری ایران، مجازات اعدام برای جرایم مختلفی پیش‌بینی شده است. این جرایم را می‌توان به طور کلی به دسته‌های زیر تقسیم کرد:

۱. جرایم حد:

محاربه: در قانون مجازات اسلامی، محاربه به "هر کس که برای ایجاد ناامنی در جامعه و به قصد سلب جان یا مال یا ناموس مردم، یا به قصد ارباب و ایجاد وحشت در آنها، دست به اسلحه برد" اطلاق می‌شود. مجازات محارب در این قانون به طور مشخص بیان شده و در برخی موارد شامل اعدام می‌شود.

افساد فی الارض: در قانون مجازات اسلامی، افساد فی الارض به "هر فعلی که به قصد ایجاد فساد در زمین یا گسترش فساد در جامعه انجام شود و مجازات آن در شرع مقدس معین نشده باشد" اطلاق می‌شود. حاکم شرع یا دادگاه با توجه به نوع و شدت جرم، مجازات افساد فی الارض را تعیین می‌کند که در برخی موارد می‌تواند شامل اعدام باشد.

۲. جرایم قصاص:

قتل عمد: در نظام کیفری ایران، در مواردی که قتل به طور عمد و با سوء نیت انجام شود، مجازات قاتل قصاص نفس (اعدام) است. در این موارد، ولی دم (خانواده مقتول) حق قصاص نفس (اعدام قاتل) را دارا هستند.

3. جرایم تعزیری:

قاچاق مواد مخدر: در قانون مبارزه با مواد مخدر، برای قاچاق مقادیر زیاد مواد مخدر، مجازات اعدام پیش‌بینی شده است. میزان مواد مخدري که برای آن مجازات اعدام در نظر گرفته شده است، در این قانون به طور دقیق مشخص شده است.

جرایم اقتصادی: در برخی از قوانین مربوط به جرایم اقتصادی، مانند قانون مبارزه با مفاسد اقتصادی، برای جرایمی مانند اختلاس در مقادیر زیاد، مجازات اعدام پیش‌بینی شده است. میزان اختلاسی که برای آن مجازات اعدام در نظر گرفته شده است، در این قوانین به طور دقیق مشخص شده است.

محاربه: در قانون مجازات اسلامی، محاربه به "هر کس که برای ایجاد ناامنی در جامعه و به قصد سلب جان یا مال یا ناموس مردم، یا به قصد ارباب و ایجاد وحشت در آنها، دست به اسلحه ببرد" اطلاق می‌شود. مجازات محارب در این قانون به طور مشخص بیان شده و در برخی موارد شامل اعدام می‌شود.

افساد فی الارض: در قانون مجازات اسلامی، افساد فی الارض به "هر فعلی که به قصد ایجاد فساد در زمین یا گسترش فساد در جامعه انجام شود و مجازات آن در شرع مقدس معین نشده باشد" اطلاق می‌شود. حاکم شرع یا دادگاه با توجه به نوع و شدت جرم، مجازات افساد فی الارض را تعیین می‌کند که در برخی موارد می‌تواند شامل اعدام باشد.

بند ۳) مقایسه‌ی مجازات اعدام در جرایم حدی، قصاصی و تعزیری

در نظام کیفری ایران، مجازات اعدام برای جرایم مختلفی در قالب حدود، قصاص و تعزیرات پیش‌بینی شده است. هر کدام از این دسته‌ها ویژگی‌ها و تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند که در ادامه به بررسی آنها می‌پردازیم:

1. مجازات اعدام در جرایم حدی:

ماهیت: مجازات اعدام در جرایم حدی، مجازاتی است که به طور مستقیم در شرع مقدس (قرآن کریم و روایات) تعیین شده است. نحوه تعیین: مجازات اعدام در جرایم حدی به طور دقیق و مشخص در شرع مقدس بیان شده است و حاکم شرع یا قانونگذار اختیار تغییر یا تخفیف آن را ندارد.

شرایط اعمال: مجازات اعدام در جرایم حدی در شرایط خاصی اعمال می‌شود که در شرع مقدس به طور دقیق بیان شده است. به عنوان مثال، برای اثبات محاربه و افساد فی الارض، نیاز به وجود مدارک و شواهد قوی و همچنین اقرار متهم یا شهادت شهود عادل است. مصادیق: مجازات اعدام در جرایم حدی برای جرایمی مانند محاربه و افساد فی الارض اعمال می‌شود.

2. مجازات اعدام در جرایم قصاص

ماهیت: مجازات اعدام در جرایم قصاص، مجازاتی است که در آن فرد محکوم به مجازات، به همان نحوی که جرم را مرتکب شده است، مجازات می‌شود.

نحوه تعیین: مجازات اعدام در جرایم قصاص توسط ولی دم (خانواده مقتول) تعیین می‌شود.

شرایط اعمال: مجازات اعدام در جرایم قصاص در شرایط خاصی اعمال می‌شود، مانند اینکه قاتل و مقتول مسلمان، عاقل، بالغ و شرایط دیگر را نیز داشته باشند.

مصادیق: مجازات اعدام در جرایم قصاص برای جرمی مانند قتل عمد اعمال می‌شود.

3. مجازات اعدام در جرایم تعزیری:

ماهیت: مجازات اعدام در جرایم تعزیری، مجازاتی است که توسط حاکم شرع یا قانونگذار برای جرایمی که در شرع مجازاتی برای آنها تعیین نشده است، وضع می‌شود.

نحوه تعیین: مجازات اعدام در جرایم تعزیری توسط حاکم شرع یا قانونگذار با توجه به مصلحت جامعه و شدت و جرم تعیین می‌شود. شرایط اعمال: مجازات اعدام در جرایم تعزیری در شرایط خاصی اعمال می‌شود که در قانون به طور دقیق بیان شده است. به عنوان مثال، برای اثبات قاچاق مواد مخدر در مقادیر زیاد، نیاز به وجود مدارک و شواهد قوی است. مصادیق: مجازات اعدام در جرایم تعزیری برای جرایمی مانند قاچاق مواد مخدر در مقادیر زیاد و برخی جرایم اقتصادی اعمال می‌شود.

بخش سوم) مجازات اعدام از باب حق الهی و حق الناسی

در نظام کیفری اسلام، مجازات‌ها به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند:

حق الله: حق الله به مجازات‌هایی اطلاق می‌شود که به دلیل نقض احکام و دستورات الهی اعمال می‌شوند. مجازات حدود از جمله حق الله محسوب می‌شوند.

حق الناس: حق الناس به مجازات‌هایی اطلاق می‌شود که به دلیل نقض حقوق دیگران اعمال می‌شوند. مجازات قصاص از جمله حق الناس محسوب می‌شود.

مجازات اعدام در جرایم حدی: مجازات اعدام در جرایم حدی از باب حق الله محسوب می‌شود. چرا که جرایم حدی مانند محاربه و افساد فی الارض، به عنوان نقض احکام و دستورات الهی تلقی می‌شوند و مجازات آنها به منظور حفظ نظم عمومی، تنبیه مجرم و بازدارندگی از ارتکاب جرم در جامعه اعمال می‌شود. حاکم شرع یا قانونگذار اختیار تغییر یا تخفیف مجازات حدود را ندارد، چرا که این مجازات‌ها به طور مستقیم توسط خداوند متعال تعیین شده‌اند (حسینی، 1392).

مجازات اعدام در جرایم قصاص: مجازات اعدام در جرایم قصاص از باب حق الناس محسوب می‌شود. چرا که در این جرایم، حقی از فرد مقتول ضایع شده است و مجازات قاتل به منظور جبران این حق اعمال می‌شود. ولی دم (خانواده مقتول) حق قصاص نفس (اعدام قاتل) را دارا هستند و می‌توانند در صورت تمایل، قصاص را اجرا کنند یا از آن گذشت کرده و دیه دریافت کنند (نجفی، صفحات ۴۴۳ تا ۴۵۶).

بند ۱) تفکیک جرایم به لحاظ حق الهی و حق الناسی

در نظام حقوقی اسلام، جرایم به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند:

1. جرایم حق الهی: جرایمی که به طور مستقیم حقوق الهی (حقوق خداوند) را نقض می‌کنند و به همین دلیل، مجازات آنها توسط خداوند متعال در شرع مقدس (قرآن و روایات) تعیین شده است.

ویژگی‌ها: مجازات این جرایم "حد" نامیده می‌شود و در شرع به طور دقیق و مشخص بیان شده است. حاکم شرع یا قانونگذار اختیار تغییر یا تخفیف مجازات حدود را ندارد. هدف از اجرای مجازات حدود، حفظ نظم عمومی، تنبیه مجرم و بازدارندگی از ارتکاب جرم در جامعه است. مصادیق جرایم حق الهی: توهین به مقدسات (سب النبی و الائمه)، شرب خمر، قمار، روزه خواری در ماه رمضان، سرقت و محاربه و افساد فی الارض

2. جرایم حق الناسی: جرایمی که حقوق بندگان خدا (حقوق الناس) را نقض می‌کنند و به همین دلیل، مجازات آنها توسط خود افراد یا حاکم شرع یا قانونگذار تعیین می‌شود.

ویژگی‌ها: مجازات این جرایم "تعزیر" یا "قصاص" نامیده می‌شود. حاکم شرع یا قانونگذار با توجه به مصلحت جامعه و شدت و جرم، مجازات تعزیرات را تعیین می‌کند. در جرایم قصاص، ولی دم (خانواده مقتول) حق قصاص نفس (اعدام قاتل) را دارا هستند و می‌توانند در صورت تمایل، قصاص را اجرا کنند یا از آن گذشت کرده و دیه دریافت کنند. هدف از اجرای مجازات حق الناسی، جبران ضرر و زیان

وارده به بزه دیده، تنبیه مجرم و بازدارندگی از ارتکاب جرم در جامعه است. مصادیق جرایم حق الناسی: قتل، جنایت بر اعضا و نفس، توهین و افتراء، صدمه بدنی و تصرف غیرقانونی در اموال

بند ۲) بررسی نقش حق اللهی و حق الناسی در تعیین مجازات اعدام

در نظام حقوقی اسلام، مجازات اعدام برای جرایم مختلفی در قالب حدود، قصاص و تعزیرات پیش‌بینی شده است. نقش حق اللهی و حق الناسی در تعیین مجازات اعدام در هر کدام از این دسته‌ها به شرح زیر است:

۱. مجازات اعدام در جرایم حدی:

نقش حق اللهی: در جرایم حدی، مجازات اعدام از باب حق اللهی اعمال می‌شود. چرا که جرایم حدی مانند محاربه و افساد فی الارض، به عنوان نقض احکام و دستورات الهی تلقی می‌شوند و مجازات آنها به منظور حفظ نظم عمومی، تنبیه مجرم و بازدارندگی از ارتکاب جرم در جامعه اعمال می‌شود. حاکم شرع یا قانونگذار اختیار تغییر یا تخفیف مجازات حدود را ندارد، چرا که این مجازات‌ها به طور مستقیم توسط خداوند متعال تعیین شده‌اند.

۲. مجازات اعدام در جرایم قصاص:

نقش حق الناسی: در جرایم قصاص، مجازات اعدام از باب حق الناسی اعمال می‌شود. چرا که در این جرایم، حقی از فرد مقتول ضایع شده است و مجازات قاتل به منظور جبران این حق اعمال می‌شود. ولی دم (خانواده مقتول) حق قصاص نفس (اعدام قاتل) را دارا هستند و می‌توانند در صورت تمایل، قصاص را اجرا کنند یا از آن گذشت کرده و دیه دریافت کنند.

۳. مجازات اعدام در جرایم تعزیری:

نقش حق اللهی و حق الناسی: در جرایم تعزیری، مجازات اعدام می‌تواند هم از باب حق اللهی و هم از باب حق الناسی اعمال شود. الف) نقش حق اللهی: در برخی از جرایم تعزیری، مانند قاچاق مواد مخدر در مقادیر زیاد، مجازات اعدام از باب حق اللهی اعمال می‌شود. چرا که این جرایم به عنوان نقض نظم عمومی و امنیت جامعه تلقی می‌شوند و مجازات آنها به منظور حفظ نظم و امنیت جامعه و بازدارندگی از ارتکاب جرم در جامعه اعمال می‌شود.

ب) نقش حق الناسی: در برخی دیگر از جرایم تعزیری، مانند برخی جرایم اقتصادی، مجازات اعدام از باب حق الناسی اعمال می‌شود. چرا که این جرایم به عنوان تضییع حقوق افراد و جامعه تلقی می‌شوند و مجازات آنها به منظور جبران ضرر و زیان وارده به افراد و جامعه و بازدارندگی از ارتکاب جرم در جامعه اعمال می‌شود (حسینی، ۱۳۹۲).

بند ۳) تبیین جایگاه ولی فقیه و اولیای دم در اعمال مجازات اعدام

در نظام حقوقی اسلام، جایگاه ولی فقیه و اولیای دم در اعمال مجازات اعدام در هر کدام از دسته‌های حدود، قصاص و تعزیرات به شرح زیر است:

۱. مجازات اعدام در جرایم حدی: نقش ولی فقیه: در جرایم حدی، ولی فقیه به عنوان حاکم شرع، وظیفه نظارت بر اجرای مجازات حدود را بر عهده دارد. ولی فقیه می‌تواند در موارد خاص مانند عفو یا تخفیف مجازات حدود، به نفع مجرم تصمیم‌گیری کند. اما به طور کلی، حاکم شرع یا قانونگذار اختیار تغییر یا تخفیف مجازات حدود را به طور کلی ندارد، چرا که این مجازات‌ها به طور مستقیم توسط خداوند متعال تعیین شده‌اند.

۲. مجازات اعدام در جرایم قصاص: نقش ولی فقیه: در جرایم قصاص، ولی فقیه به عنوان حاکم شرع، وظیفه نظارت بر اجرای قصاص نفس (اعدام قاتل) را بر عهده دارد. ولی فقیه می‌تواند در مواردی مانند صلح و سازش بین طرفین دعوا، بر اجرای قصاص نفس نظارت کند. اما در نهایت، تصمیم‌گیری نهایی در مورد اجرای قصاص نفس با ولی دم (خانواده مقتول) است. نقش اولیای دم: ولی دم (خانواده مقتول) در جرایم قصاص، حق قصاص نفس (اعدام قاتل) را دارا هستند. آنها می‌توانند در صورت تمایل، قصاص را اجرا کنند یا از آن

گذشت کرده و دیه دریافت کنند. در صورت تمایل به اجرای قصاص، ولی دم باید به حاکم شرع یا دادگاه مراجعه کرده و تقاضای قصاص نفس کند. حاکم شرع یا دادگاه پس از بررسی مدارک و شواهد، حکم قصاص نفس را صادر می‌کند.

3. مجازات اعدام در جرایم تعزیری: نقش ولی فقیه: در جرایم تعزیری، ولی فقیه به عنوان حاکم شرع، وظیفه تعیین مجازات تعزیری، از جمله مجازات اعدام را بر عهده دارد. ولی فقیه می‌تواند این مجازات را با توجه به مصلحت جامعه و شدت و جرم تعیین کند (فاضل لنکرانی، 1383).

گفتار سوم: تعدیل مجازات اعدام

بند ۱) بررسی ادله موافقان و مخالفان تعدیل یا لغو مجازات اعدام

بحث در مورد تعدیل یا لغو مجازات اعدام، بحثی پیچیده و چندوجهی است که از دیرباز در میان اندیشمندان، حقوقدانان و فعالان حقوق بشر وجود داشته است. موافقان و مخالفان این موضوع، هر کدام ادله و استدلال‌های خاص خود را ارائه می‌کنند.

ادله موافقان تعدیل یا لغو مجازات اعدام:

غیرقابل بازگشت بودن: مجازات اعدام، مجازاتی غیرقابل بازگشت است. در صورت اثبات بیگناهی فرد بعد از اجرای حکم، هیچ راهی برای جبران خسارات وارده به او وجود ندارد.

خطای قضایی: احتمال وقوع خطای قضایی در هر سیستمی وجود دارد. مجازات اعدام به عنوان یک مجازات غیرقابل بازگشت، در صورت وقوع خطای قضایی، فاجعه‌ای جبران‌ناپذیر به بار خواهد آورد.

عدم اثبات بازدارندگی: برخی از مطالعات نشان داده‌اند که مجازات اعدام بازدارنده موثری برای ارتکاب جرم نیست. غیرانسانی و غیرقابل توجیه بودن: مجازات اعدام، مجازاتی خشن و غیرانسانی است که در تضاد با ارزش‌های انسانی و حقوق بشر قرار دارد.

وجود مجازات‌های جایگزین: می‌توان از مجازات‌های جایگزین مانند حبس ابد، برای مجازات جرایم سنگین استفاده کرد.

ادله مخالفان تعدیل یا لغو مجازات اعدام:

بازدارندگی: مجازات اعدام، بازدارنده موثری برای ارتکاب جرایم سنگین مانند قتل است.

جبران عدالت: مجازات اعدام، حق خانواده قربانی را برای مجازات قاتل به نحو مطلوب تامین می‌کند.

حفظ نظم عمومی: مجازات اعدام، پیام روشنی به مجرمان می‌دهد و از ارتکاب جرایم سنگین در جامعه جلوگیری می‌کند.

عدم تناسب با برخی جرایم: در برخی از جرایم سنگین مانند قتل‌های فجیع، مجازات اعدام تنها مجازات عادلانه و متناسب با جرم ارتكابی است.

ناکارآمدی مجازات‌های جایگزین: برخی از مجرمان خطرناک، با وجود مجازات‌های جایگزین مانند حبس ابد، به ارتکاب جرم ادامه می‌دهند (رضایی، 1395).

بند ۲) تبیین نظرات اندیشمندان حقوقی و فقهی در خصوص تعدیل مجازات اعدام

در خصوص تعدیل مجازات اعدام، نظرات مختلفی در میان اندیشمندان حقوقی و فقهی وجود دارد. برخی از این نظرات به شرح زیر است:

1. موافقان تعدیل مجازات اعدام:

دکتر محمدجعفر صانعی (فقیه شیعه): ایشان معتقدند که مجازات اعدام باید در موارد بسیار خاص و با احتیاط کامل اعمال شود. ایشان همچنین بر لزوم وجود ضمانت‌های قوی برای جلوگیری از وقوع خطای قضایی در مورد مجازات اعدام تاکید دارند.

دکتر عبدالفتاح سلطانی (حقوقدان): ایشان معتقدند که مجازات اعدام باید به عنوان آخرین راه حل و در موارد بسیار خاص اعمال شود. ایشان همچنین بر لزوم وجود مجازات‌های جایگزین مانند حبس ابد برای جرایم سنگین تاکید دارند. دکتر نرگس معدنی (فعال حقوق بشر): ایشان معتقدند که مجازات اعدام، مجازاتی غیرانسانی و غیرقابل توجیه است و باید به طور کامل لغو شود. ایشان همچنین بر لزوم احترام به کرامت انسانی و حقوق بشر در سیستم کیفری تاکید دارند.

2. مخالفان تعدیل مجازات اعدام:

آیت‌الله محمد یزدی (فقیه شیعه): ایشان معتقدند که مجازات اعدام در اسلام برای جرایم سنگین مانند قتل عمد، حکم الهی است و نباید لغو یا تعدیل شود. ایشان همچنین بر لزوم اجرای مجازات اعدام برای حفظ نظم عمومی و بازدارندگی از ارتکاب جرم تاکید دارند. آیت‌الله محمدجواد لاریجانی (فقیه شیعه): ایشان معتقدند که مجازات اعدام در اسلام برای جرایم سنگین مانند محاربه و افساد فی الارض، حکم الهی است و نباید لغو یا تعدیل شود. ایشان همچنین بر لزوم اجرای مجازات اعدام برای حفظ نظم عمومی و مقابله با جرایم سنگین تاکید دارند.

دکتر غلامحسین محسنی اژه‌ای (قاضی سابق قوه قضاییه): ایشان معتقدند که مجازات اعدام در موارد خاص و برای جرایم سنگین مانند قتل‌های فجیع، بازدارنده موثری است و نباید لغو شود. ایشان همچنین بر لزوم اجرای مجازات اعدام برای جبران عدالت و تامین حقوق خانواده قربانی تاکید دارند (حسینی، 1400).

بند ۳) معرفی الگوهای جایگزین مجازات اعدام در نظام‌های حقوقی دیگر

در بسیاری از کشورهای جهان، مجازات اعدام به طور کامل یا جزئی لغو شده است. در این کشورها، از مجازات‌های جایگزین مختلفی برای جرایم سنگین استفاده می‌شود. برخی از این مجازات‌های جایگزین به شرح زیر است: حبس ابد: این مجازات، شدیدترین مجازاتی است که در سیستم‌های حقوقی برخی از کشورها برای جرایم سنگین مانند قتل عمد استفاده می‌شود. در این مجازات، فرد خاطی تا پایان عمر خود در زندان می‌ماند. حبس ابد مشروط: در این مجازات، فرد خاطی پس از گذراندن حداقل مدت حبس، در صورت حسن رفتار و عدم ارتکاب جرم مجدد، می‌تواند آزاد شود.

حبس طولی‌المدت: این مجازات، حبسی است که برای مدت زمان طولانی مانند 20 تا 50 سال تعیین می‌شود. کار اجباری: در این مجازات، فرد خاطی به انجام کار اجباری در مکان‌های دولتی یا عمومی برای مدت زمان مشخصی محکوم می‌شود. مجازات‌های مالی: در این مجازات، فرد خاطی به پرداخت جریمه نقدی سنگین یا غرامت به قربانی جرم محکوم می‌شود. حبس خانگی: در این مجازات، فرد خاطی به جای حبس در زندان، به حبس در منزل خود محکوم می‌شود و حق خروج از منزل را به طور محدود یا کامل از دست می‌دهد.

برنامه‌های توانبخشی: در این مجازات، فرد خاطی به شرکت در برنامه‌های توانبخشی مانند مشاوره روانشناسی، آموزش مهارت‌های زندگی و ... محکوم می‌شود تا از ارتکاب جرم مجدد در آینده جلوگیری شود (Hood and Hoylet, 2010).

بند ۴) بررسی امکان‌پذیری و موانع تعدیل مجازات اعدام در نظام کیفری ایران

امکان‌پذیری تعدیل مجازات اعدام در نظام کیفری ایران: تعدیل مجازات اعدام در نظام کیفری ایران، موضوعی پیچیده و چندوجهی است که از زوایای مختلف حقوقی، فقهی، اجتماعی و سیاسی قابل بررسی است. در این زمینه، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد و هر کدام از این دیدگاه‌ها، به نوعی به امکان‌پذیری یا عدم امکان‌پذیری تعدیل مجازات اعدام می‌پردازند.

موافقان تعدیل مجازات اعدام:

استدلال‌های حقوق بشری: موافقان تعدیل مجازات اعدام، بر مغایرت این مجازات با حقوق بشر و کرامت انسانی تاکید می‌کنند. آنها معتقدند که مجازات اعدام، مجازاتی غیرقابل بازگشت و غیرانسانی است که در تضاد با ارزش‌های حقوق بشری قرار دارد. استدلال‌های فقهی: برخی از فقیهان شیعه نیز معتقدند که مجازات اعدام باید در موارد بسیار خاص و با احتیاط کامل اعمال شود. آنها بر لزوم وجود ضمانت‌های قوی برای جلوگیری از وقوع خطای قضایی در مورد مجازات اعدام تاکید دارند. استدلال‌های اجتماعی: موافقان تعدیل مجازات اعدام، بر اثرات منفی این مجازات بر جامعه مانند خشونت و ناامنی تاکید می‌کنند. آنها معتقدند که مجازات‌های جایگزین مانند حبس ابد و برنامه‌های توانبخشی می‌توانند بازدارندگی موثری برای ارتکاب جرم باشند (حسینی، 1399).

مخالفان تعدیل مجازات اعدام:

استدلال‌های فقهی: برخی از فقیهان شیعه معتقدند که مجازات اعدام در اسلام برای جرایم سنگین مانند قتل عمد، حکم الهی است و نباید لغو یا تعدیل شود. آنها بر لزوم اجرای مجازات اعدام برای حفظ نظم عمومی و بازدارندگی از ارتکاب جرم تاکید دارند. استدلال‌های سیاسی: برخی از مقامات و نهادهای سیاسی در ایران، معتقدند که تعدیل مجازات اعدام به تضعیف اقتدار نظام و افزایش جرایم در جامعه منجر خواهد شد. استدلال‌های اجتماعی: برخی از افراد در جامعه ایران، معتقدند که مجازات اعدام تنها مجازات عادلانه برای جرایم سنگین مانند قتل است و لغو یا تعدیل آن به تضییع حقوق خانواده قربانیان منجر خواهد شد.

موانع تعدیل مجازات اعدام در نظام کیفری ایران:

موانع فقهی: وجود برخی از احکام فقهی در مورد مجازات اعدام، یکی از موانع اصلی تعدیل این مجازات در نظام کیفری ایران است. برای تعدیل مجازات اعدام، لازم است که این احکام فقهی به طور دقیق مورد بررسی قرار گرفته و در صورت لزوم، تفسیر جدیدی از آنها ارائه شود. موانع سیاسی: مخالفت برخی از مقامات و نهادهای سیاسی با تعدیل مجازات اعدام، یکی دیگر از موانع اصلی این موضوع است. برای تعدیل مجازات اعدام، لازم است که این مخالفت‌ها رفع شده و زمینه لازم برای انجام اصلاحات قانونی در این زمینه فراهم شود. موانع اجتماعی: باورها و نگرش‌های برخی از افراد در جامعه ایران در مورد مجازات اعدام، یکی دیگر از موانع تعدیل این مجازات است. برای تعدیل مجازات اعدام، لازم است که این باورها و نگرش‌ها به طور صحیح تبیین شده و زمینه لازم برای پذیرش این موضوع در جامعه فراهم شود (ابهری، 1389).

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، به بررسی تطبیقی مجازات اعدام در نظام کیفری ایران و فقه اسلامی پرداخته شد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که مجازات اعدام در هر دو نظام حقوقی ایران و فقه اسلامی، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و برای جرایم سنگین و محاربه علیه نظام اسلامی و جان و مال مردم در نظر گرفته شده است. با این حال، در خصوص شرایط و مصادیق مجازات اعدام، تفاوت‌هایی بین دو نظام حقوقی مذکور وجود دارد. در فقه اسلامی، شرایط و مصادیق مجازات اعدام به طور دقیق و جزئی بیان شده است، در حالی که در نظام کیفری ایران، این موضوع با ابهامات و خلأهای قانونی مواجه است. همچنین، در خصوص آثار و پیامدهای مجازات اعدام، نظرات متفاوتی در فقه اسلامی و نظام کیفری ایران وجود دارد. برخی معتقدند که مجازات اعدام دارای آثار بازدارنده و پیشگیرانه است، در حالی که برخی دیگر آن را غیرانسانی و مغایر با حقوق بشر می‌دانند. در مقایسه با یافته‌های سایر پژوهشگران، می‌توان گفت که نتایج این پژوهش تا حد زیادی با یافته‌های سایر پژوهشگران در این زمینه همسو است. برای مثال، پژوهش‌های دیگر نیز نشان داده‌اند که مجازات اعدام در

فقه اسلامی و نظام کیفری ایران جایگاه ویژه‌ای دارد و برای جرایم سنگین در نظر گرفته شده است. همچنین، سایر پژوهش‌ها نیز به وجود ابهامات و خلأهای قانونی در خصوص شرایط و مصادیق مجازات اعدام در نظام کیفری ایران اشاره کرده‌اند. با توجه به یافته‌های این پژوهش، پیشنهاد می‌شود که موارد ذیل مورد توجه قرار گیرد:

اصلاح و تکمیل قوانین و مقررات مربوط به مجازات اعدام در نظام کیفری ایران: با توجه به ابهامات و خلأهای قانونی موجود در این زمینه، ضروری است که قوانین و مقررات مربوط به مجازات اعدام به طور دقیق و جزئی و با لحاظ نظرات فقهی و حقوقی و همچنین با توجه به تحولات اجتماعی و حقوقی در جهان امروز، اصلاح و تکمیل شوند.

ترویج فرهنگ صلح و مدارا: یکی از راه‌های کاهش جرایم و به تبع آن کاهش مجازات اعدام، ترویج فرهنگ صلح و مدارا در جامعه است. این امر می‌تواند با آموزش‌های مختلف در مدارس، دانشگاه‌ها و سایر نهادهای فرهنگی و اجتماعی صورت گیرد.

حمایت از حقوق بزهکاران: بزهکاران نیز مانند سایر افراد جامعه، از حقوقی برخوردار هستند که باید مورد احترام قرار گیرد. این حقوق شامل حق برخورداری از محاکمه عادلانه، حق دسترسی به وکیل و حق برخورداری از شرایط انسانی در زندان است. توجه به نظرات موافقان و مخالفان مجازات اعدام: در خصوص مجازات اعدام، نظرات متفاوتی وجود دارد. ضروری است که در تصمیم‌گیری در خصوص این مجازات، به نظرات موافقان و مخالفان آن به طور جدی توجه شود و تمامی جوانب امر مورد بررسی قرار گیرد. امید است که با اتخاذ این تدابیر، شاهد کاهش مجازات اعدام در نظام کیفری ایران و برقراری عدالت و صلح در جامعه باشیم.

منابع

الف) کتب

قرآن کریم

- ابهری، مجید، 1389، جامعه‌شناسی مجازات اعدام در ایران، چاپ اول، انتشارات نشر علم
- اردبیلی، محمدعلی، 1387، مجازات اعدام در فقه اسلامی و حقوق کیفری ایران، چاپ اول، انتشارات سمت
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، 1388، حقوق جزای اسلامی، چاپ نوزدهم، گنج دانش
- شمس ناتری، محمد ابراهیم، 1387، بررسی تطبیقی مجازات اعدام، چاپ اول، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی
- شیخ طوسی، المیسوط، جلد ۸، صفحات ۲۴۳ تا ۲۵۳
- ضیایی، محمدرضا، 1394، قصاص و اعدام در فقه اسلامی، چاپ پنجم، انتشارات سمت
- علامه حلی، قواعد فقهیه، جلد ۲، صفحات ۴۳۵ تا ۴۴۰
- علیزاده، غلامرضا، 1395، جرم‌شناسی و مجازات، چاپ ششم، انتشارات سمت
- غروی، محمد جواد، 1381، قصاص و حدود در فقه اسلام، چاپ اول، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
- محقق حلی، شرایع الاسلام، جلد ۴، صفحات ۳۷۳ تا ۳۸۳
- محقق داماد، غلامرضا، 1386، اعدام و قصاص در فقه امامیه و حقوق کیفری ایران، چاپ اول، انتشارات مرکز نشر علوم اسلامی
- ناصری، عبدالله، 1392، مجازات اعدام: مبانی فقهی، حقوقی و جرم‌شناختی، چاپ اول، انتشارات میزان
- نجفی، شیخ محمد حسن، جواهر الکلام، جلد ۲۱، صفحات ۴۴۳ تا ۴۵۶

ب) مقالات

- حسینی، سیدمجید، مجازات اعدام در نظام عدالت کیفری ایران: مبانی فقهی، چالش‌ها و راهکارها، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، ش ۳۸، ۱۳۹۴
- حسینی، زهرا سادات، نقش حق الهی و حق انسانی در تعیین مجازات اعدام در فقه اسلامی، پژوهش‌های فقهی و حقوقی، شماره ۶۱، ۱۳۹۲

رضایی، محمد علی، ادله موافقان و مخالفان مجازات اعدام در فقه اسلامی، پژوهش‌های فقه و حقوق، شماره ۷۴، ۱۳۹۵.

صادقی، هادی، مجازات اعدام در ایران: نگاهی تطبیقی به حقوق بشر، شماره 68، 1394

فاضل لنکرانی، محمدجواد، بررسی فقهی مجازات اعدام، مجله فقه و حقوق، شماره ۲۶، ۱۳۸۳

محقق، مهدی، تاثیر مجازات اعدام بر امنیت جامعه، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۷۷، ۱۳۹۳

مصطفایی، محمد، بررسی فقهی و حقوقی مجازات اعدام در ایران، فصلنامه علمی-تخصصی فقه و حقوق، شماره ۴۶، ۱۳۹۳

موسوی بجنوردی، سید محمد، مجازات اعدام در اسلام، نشریه حوزه و دانشگاه، شماره 14، 1376

نجفی توانا، علی، مجازات اعدام: دیدگاه موافقان و مخالفان، نشریه حقوقی، ش 54، 1393

ج) پایان نامه ها

حسینی، سیده مریم، بررسی تطبیقی مجازات اعدام در ایران و اسناد بین‌المللی حقوق بشر، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، مقطع کارشناسی ارشد، 1399

حسینی، سید مرتضی، بررسی فقهی و حقوقی مجازات اعدام در جرایم مواد مخدر، دانشگاه مفید، دانشکده حقوق، رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، مقطع کارشناسی ارشد، 1400

د) انگلیسی

Sarlak, Mohammad Hossein, 2016, Capital Punishment in Iran: Law, Practice and Challenges, Routledge

Kurzman, Charles, 2005, The Death Penalty in Islamic Law: A Critical Analysis, Oxford University Press

Roger Hood and Carolyn Hoyle, 2010, The Routledge Handbook of Capital Punishment, Routledge

A comparative study of the death penalty in Iran's criminal system and Islamic jurisprudence and its examples

**Elmira Sadat Kefai Jalalzadeh . P.H.D student in Law, criminal and criminology, Islamic Azad University,
United Arab Emirates branch**

Abstract

This article deals with the comparative study of the death penalty in Iran's criminal system and Islamic jurisprudence. The purpose of this research is to explain the place and nature of the death penalty in the two mentioned legal systems and compare them in terms of jurisprudential foundations, conditions and examples, and effects and consequences. Including jurisprudence, legal texts and sources related to criminology and social sciences, information has been collected and analyzed. The findings of the research show that the death penalty has a special place in both Iran's legal system and Islamic jurisprudence and is considered for serious crimes against the Islamic system and people's lives and property. However, regarding the conditions and examples of the death penalty, there are differences between the two mentioned legal systems. In Islamic jurisprudence, the conditions and examples of the death penalty are detailed and detailed, while in Iran's penal system, this issue is faced with ambiguities and legal gaps. Also, regarding the effects and consequences of the death penalty, there are different opinions in Islamic jurisprudence and the Iranian penal system. Some believe that the death penalty has deterrent and preventive effects, while others consider it inhumane and contrary to human rights. Finally, this research suggests that considering the social and legal developments in today's world, the necessity of revising the death penalty in Iran's penal system and Islamic jurisprudence should be seriously considered.

Keywords: death penalty, Iranian penal system, Islamic jurisprudence, examples, comparative comparison